

بازنمایی نقش‌های جنسیتی در کتاب‌های تاریخ دانشگاهی ایران دوره میانه بر مبنای رویکرد تحلیل گفتمان وندایک

مریم طاهرزاده^۱ زهرا ابوالحسنی چیمه^{۲*} زهیر صیامیان گرجی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۲/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۰۶

چکیده

ایدئولوژی‌ها نظام‌های باورهای بنیادین یک گروه و اعضایش هستند که با ایده‌های اجتماعی و سیاسی سروکار دارند و به سلسله مراتب اجتماعی و مناسبات قدرت معنا می‌دهد و صورت‌بندی‌های نابرابر اجتماعی فرهنگی مانند جنسیت را طبیعی کرده و حقیقی می‌سازند. رویکردهای تحلیل گفتمان، متن را عرصه تجلی ایدئولوژی پنهان در زبان در نظر می‌گیرند که طبق رویکرد وندایک در راهبرد ایدئولوژیکی فاصله، نویسندگان با تاکید بر نکات مثبت «ما»، ویژگی‌های مثبت «آن‌ها» را به حاشیه می‌رانند. روایت گذشته در متون آموزشی تاریخ نیز مجالی برای بازنمایی این برساخته‌های ایدئولوژیک است که در شیوه‌های روایت و گزارش و بیان واقعیت گذشته خود را پنهان می‌کند. مساله مقاله حاضر آشکارسازی چنین راهبردهایی در بازنمایی نقش‌های جنسیتی در کتاب‌های دانشگاهی تاریخ ایران در دوره میانه از سامانیان تا قراخانیان در انتشارات سازمان سمت و ترجمه تاریخ ایران کمبریج است. به‌منظور آشکار ساختن تفاوت‌های احتمالی در نگاه نویسندگان ایرانی و خارجی به نقش زنان در تاریخ ایران دوره میانه، چهار کتاب درسی بومی و دو کتاب مرجع غیربومی مرتبط به‌عنوان پیکره داده‌ها به‌صورت کمی، کیفی و تطبیقی مورد بررسی قرار گرفته است. در این تحقیق مشخص شد با توجه به این‌که نویسندگان کتاب‌های تاریخ بومی و غیربومی مورد مطالعه قرار گرفته، از جنس مذکر هستند و ایدئولوژی‌های معاصر، نابرابری جنسیتی در تاریخ را بدیهی و طبیعی تلقی می‌کند، از مردان به‌عنوان گروه «ما» و از زنان به‌عنوان گروه «آن‌ها» یاد شده است.

واژگان کلیدی: ایدئولوژی، تحلیل گفتمان انتقادی، کتاب‌های درسی تاریخ، نقش‌های جنسیتی، تاریخ ایران میانه.

۱. دانش‌آموخته دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران.

* zabolhassani@hotmail.com

۲. دانشیار پژوهشکده سازمان سمت تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۳. استادیار گروه تاریخ دانشگاه شهید بهشتی تهران، ایران.